

עדויות על החיים במחנות

החוקים ורגש המוסר, שהוא חוק פנימי, גם הם בלמים בעלי ערך רב. ארץ נחשבת תרבותית יותר ככל שהיא משופעת בערכי מוסר נבונים ויעילים השומרים שהחלש לא ייחלש עוד, ומונעים מהחזק להתחזק יותר מדי.

אולם אין אלו פני הדברים במחנה. כאן המאבק להישרד הוא מאבק ללא רחמים, משום שכל אחד הוא בודד וכבר עבר את קצה גבול היאוש. הוא כבר לוחם באכזריות חייתית. אם נול אכטצן יתמוטט, לא יימצא אדם שיושיט לו יד לעזרה. אדרבא, תמיד יימצא מישהו שיחסל אותו בשקט, משום שאיש אינו מעוניין שעוד מוזלמן אחד ישרך את רגליו יום יום לעבודה. ואם בהתחכמות או בסבלנות שיש בם מן הנס, ימצא מישהו דרך להתחמק מעבודה קשה, ואם יצליח להוסיף לעצמו בעורמה נסתרת כמה גרמים של לחם, ישמור מכל משמר את סודו. הוא, ואך הוא, ייהנה מההישג שהשיג, כיוון שהחזק יותר – יראים מפניו, ואדם שמפניו יראים במחנה הינו, כמסתבר מאליו, מועמד להישאר בחיים.

... במחנה האדם בודד, והמאבק להישרד הוא המאבק הקדמון, הפרימיטיבי, לחיים.

פרימו לוי, **הזהו אדם?** (עם עובד, 1988)

המוזלמנים ... גופם כבר מתפורר ושום דבר לא יצילם מן הסלקציה או ממוות מאפיסת כוחות. הם, הם יורדי דומה. והם, הם תמצית צידוק קיומו של המחנה. אילו יכולתי לתמצת את כל הרוע של ימינו בתמונה אחת ויחידה הייתי בוחר בחיזיון הזה שכה קרוב ללבי: אדם, עור ועצמות, מצח מורכן, גב כפוף; על פניו ובעיניו לא ניתן למצוא עוד זכר למחשבת אנוש.

פרימו לוי

השלטונות לא היו מעוניינים אלא במספריהם של האסירים. מספרים אלה קועקעו לעתים קרובות בעורם, וכן צריך היה לתפור אותם אל מקום מסוים במכנסיים, במקטורן או במעיל. כל זקיף שרצה להתלונן על אסיר לא היה לו אלא להביט במספרו (כמה התייראנו מפני מבטים אלה). מעולם לא שאל לשמו.

אדם שלא חי בהוויה זו יתקשה מאד לתפוס במוחו כמה מזולזל היה במחנה ערכם של חיי אדם. אסירי המחנה נתקשחו במרוצת הזמן, אך ביתר שאת אפשר היה לחוש בהתעלמות זו מן הקיום האנושי בשעה שהיו מארגנים שיירה של חולים. היו מטילים את גופותיהם הכחושים של החולים על גבי עגלות, שאסירים היו גוררים אותן לאורך קילומטרים אל המחנה הקרוב, לפעמים בתוך סופות שלג. עם מת אחד החולים לפני צאת העגלה, היו זורקים אותו בכל זאת על הערימה – צריך שהרשימה תהיה מדויקת! לא היתה חשיבות לשום דבר חוץ מאשר לרשימה. לא היה ערך לאדם אלא אם היה לו מספר. בני האדם נהפכו למספרים: חי או מת – זה היה נטול חשיבות; חייו של "מספר" לא היה בהם עניין כלשהו. ועוד פחות עניין היה במה שהסתתר מאחורי אותו מספר ואותם חיים: גורלו של האיש, תולדותיו, שמו.

ויקטור פראנקל, **האדם מחפש משמעות** (ת"א: דביר, 1974), ע' 15, 70-71

בתנאים הלא אנושיים שנכפו עליהם, יכלו האסירים רק לעתים רחוקות לעצב לעצמם מבט כולל על היקום שלהם. קרה, בעיקר אצל אסירים שלא הבינו גרמנית, שלא ידעו אפילו באיזו נקודה באירופה נמצא המחנה שהם שוהים בו, לאחר שהגיעו אליו במסע עינויים ללא נשוא ובקרונות חתומים. הם לא ידעו על קיומם של מחנות אחרים, אפשר אפילו במרחק של קילומטרים אחדים בלבד. הם לא ידעו בשביל מי הם עובדים... בהיותו מוקף מוות, תכופות לא היה המגורש מסוגל להעריך נכונה את ממדי הטבח המתנהל מול עיניו. החבר שעבד היום לצדו, למחרת כבר לא היה; אפשר שהוא בצריף הסמוך או נמחק מן העולם; לא היתה כל דרך לדעת.

פרימו לוי, **השוקעים והניצולים** (עם עובד, 1992), ע' 13

אנשי האס-אס במחנות היו גסים וחסרי תבונה ולאזו דווקא שטנים חדי שכל. הם חונכו לאלימות: האלימות זרמה בעורקיהם, רגילה, מובנת מאליה. האלימות הזדקרה בפניהם, בתנועותיהם, בלשונם. להשפיל ולייסר את ה"אויב", זה היה תפקידם, יום יום; הם לא עמדו ושקלו בדבר, לא היו להם מטרות עליונות: זו היתה המטרה. איני מתכוון לומר שהיו עשויים מחומר אנושי סוטה, שונה משלנו (היו גם ביניהם סדיסטים ופסיכופטים, אבל מעטים); פשוט מאד; הם נחשפו במשך שנים להשפעת בית-ספר שבו המוסר המקובל על הכל נהפך על פניו. החינוך, התעמולה והמידע במשטר טוטליטרי אינם נתקלים במכשולים: השררה שבידיהם איננה מוגבלת, ומי שנולד וחי במשטר פלורליסטי יתקשה לצייר לו את דמותה.

פרימו לוי, **השוקעים והניצולים** (עם עובד, 1992), ע' 94

ממקום העבודה שלנו יכולנו לראות כיצד במשך כל היום עשתה העגלה הזאת, עמוסת הגוויות, את דרכה הלוך ושוב. כל הגופות היו ערומות. מן העגלה בלטו הגפיים המאובנים... העגלה לא פסקה ממסעה עד הערב. דומה כאילו הגוויות מובלות מאיזה מחסן בלתי נדלה. הקבוצה שעסקה בעבודה הזאת כונתה "קומנדו המוות". הם קיבלו מנה נוספת של מרק, ועל כן היו רבים שקפצו על המציאה.

אברהם קייזר, מחנה העבודה דירנהאז